

ZASTÁVKA ČTVRTÁ: Přílepy

Na závěr sklizně slavila se dočesná. „Když se jede pro poslední chmel, dá hospodář česačům několik lahvi obyčejné kořalky. Na chmelnici se vystaví pěkná tyč s chmelem, nahoru se přiváže barevný šátek. Chmel se naloží, na voze se vztyčí tyč s fáborem, po případě se naloží i několik česáčů, a veze se vše za velkého jásotu domů, kde se chmel za rozjařených myslí dočesá. Hospodyně dá k večeru každému česači po koláči; flašinet zahraje a chasa si zatančí,“ popsal dočesnou na Rakovnicku etnograf Čeněk Zíbrt v knize Veselé chvíle lidu českého z roku 1909. Podobná bývala na přelomu 19. a 20. století dočesná na různých místech Rakovnicka, například v Mutějovicích se chodilo ze chmelnice za praporem ozdobným chmelovou kyticí, který nesl jeden z česáčů. Za ním šel harmonikář a pak ostatní česači. Ve statku postavili prapor doprostřed dvora a po večeri tancovali.

Takto vylíčil dočesnou u mlynáře Hradce od Rakovníka spisovatel František Markup v románu Vendulka a mlynářčkově z roku 1946:

Poslední zelené šištice dopadly do navržené nůše. Byla s neuchtajícím radostným pokřikem donesena k míře a vysypána do cíchy. Tu pan otec sám zavázal a naložil na vůz, všecek již ověšený chmelinkou právě tak jako oba koně. „Díky Bohu za šťastnou sklizeň a vám všem za ochotnou pomoc!“ pravil přítom k česačům a potřásl všem rukou. A oni mu také blahopřáli, potěšeni tím zdárným skončením společného díla. Pak česači dostali pivo a česačky líkér a všichni pečiva, kolik chtěli a pak jedli, pili a radostně výskali. Prášek Tonda se uvelebil na voze s tahací harmonikou, a když kočí Vojta pobídl koně k poslední pomalé jízdě do mlýna, spustilo to zamoučené kvítko naplno:

Proč bychom se netěšili, netěšili,
když jsme šťastně dočesali, dočesali,
když nám Pánbůh požehnal, požehnal
a chmelíčku narůst dal, narůst dal ...

Všichni se hned nadšeně přidali ke zpěvákovi a za zpěvu a výskotu vjel povoz s celou partou vítězoslavně do širokých vrat mlýnského dvora.

Dočesná v Lubné, 50. léta 20. století
(z archivu paní V. Kapsové ze Senomat).

Popis trasy

Trasa je určena především pro cykloturisty, vede téměř výhradně po málo frekventovaných vedlejších silnicích.

Z Oráčov, ŽST (trať č. 161 Rakovník – Bečov nad Teplou) po CT 8167: Oráčov 0,8 – Čížkov, rozcestí 2,5. Dále vpravo po CT 8166: Zderaz 5 – Kolečovice 7,5. Dále po silnici do Kněževsi 10. Dále po CT 8165: Přílepy 12,4 – Nouzov 14,5 – Senomaty 16,1. Dále po CT 351: Senomaty, ŽST (trať č. 161 Rakovník – Bečov nad Teplou) 17 – nebo Rakovník, lávka přes Rakovnický potok u ŽST 23 – nebo Jesenice, ŽST 31.

Vybrané spoje ČD (jezdí denně, pokud není uvedeno jinak)

Rakovník - Oráčov (cca 25 min): 6.40, 10.02, 11.36, 12.29 (v prac. dny)

Jesenice - Oráčov (cca 10 min): 6.39, 7.21, 10.03, 12.20, 13.10

Senomaty - Rakovník (cca 10 min.): 15.46, 17.44, 21.22

Senomaty - Jesenice (cca 25 min.): 14.27 (v prac. dny), 16.32, 18.10

Údaje jsou platné od 10. 12. 2006. Podrobnosti a další spoje najdete v jízdních rádech ČD, na internetu například na adrese www.idos.cz.

Muzeum česání chmele

Muzeum česání chmele je nekomerční projekt občanského sdružení Vlastivědný sbor Rakovnicka s okolím, jehož cílem je dokumentovat a prostřednictvím stálé expozice v Kolečovicích, internetových stran projektu a dalších aktivit (kulturní a společenské akce, tematické výlety a podobně) přiblížit široké veřejnosti především dobu chmelových brigád mládeže při sklizních chmele v období od roku 1939 do roku 1989, ale i sklizně zeleného zlata před rokem 1939. Úspěch projektu není myslitelný bez pomoci vás, pamětníků chmelových brigád a sklizní před rokem 1989, a také vás, kteří sklizně chmele znáte ze vzpomínek předků a přátel, nebo jste jen náhodou přišli k fotografiím, písemnostem a předmětům, které mají vztah ke sklizni chmele a nevyhodili jste je, protože se snad jednou budou někomu hodit. Chcete-li, věnujte muzeu česání chmele několik z těchto vzpomínek, fotografií, výstřížků z novin, brigádnických časopisů, chmelových známek a spínacích špendlíků, na které jste připínali k modrákům a košilím, cokoliv má spojitost se sklizněním chmele před rokem 1989 a co můžete postrádat. Jako malé poděkování předem přijmete tento průvodce, který je jednou z prvních aktivit muzea česání chmele.

Vlastivědný sbor Rakovnicka s okolím
Roman Hartl, 270 41 Slabce 83
hartl@rakovnicko.info, www.Rakovnicko.info

Prameny: Naše obec Mutějovice (rukopis, 1910-11), kolektiv autorů: Zatec (2004), K. Osvald: Pěstování chmele (1946), V. Zázvorka, F. Zima: Chmelářství (1956), František Chládek: Písně (výbor z díla; 1965), K. Mejštrík: Na přílepském bělidle (1934), F. Markup: Vendulka a mlynářčkově (1946), V. Štáflová: Děvčátko Dana (1947), Český chmelář (ročník 1943/44), Rívnáčův průvodce po Království českém (reedice vydání z roku 1882; 2001), J. Fencel: Z historie pivovarnictví a chmelářství na Rakovnicku (1982), B. Rozkošná: Židé na Rakovnicku (strojopis, 1995), fondy Státního okresního archivu v Rakovnicku, informace Svazu pěstitelů chmele ČR, Sborník okresu Rakovník 1946, J. Ryba: Senomaty (strojopis, 1960), Č. Zíbrt: Veselé chvíle v životě lidu českého (II. vydání, 2006), A. Cechner: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu rakovnickém, II. díl (1913), C. Brabec: Památník obce Nouzova (strojopis, 1952), E. Skalická: Šlechtické rody na Rakovnicku (1998) a další drobné prameny.

Průvodce tematickým výletem „Čas přišel, česat chmel“ vydal v roce 2007 Svazek měst a obcí Rakovnicka se sídlem v Rakovnicku (region@rakovnicko.info). Text a grafická úprava: Roman Hartl (hartl@rakovnicko.info). NEPRODEJNÉ.

PRŮVODCE TÉMATICKÝM VÝLETEM

Čas přišel, česat chmel

aneb Sklizeň chmele na Rakovnicku
na konci 19. a v první polovině 20. století

část 2.

NAPSAL
ROMAN HARTL

VÝLET Z ŘADY
VÝPRAVY ZA ZELENÝM ZLATEM

V RAKOVNÍCE 2007.

SWAZEK MĚST A OBCÍ RAKOVNICKA

ZASTÁVKA ČTVRTÁ: Přílepy (pokračování)

Veselá byla i dočasná v Přílepech „To nechali nejlepší štok na chmelnici naposledy a ten měl dostat hospodář. Ženské z něho upletly náramný věnec, uvázaly pentle, přišla muzika a teď se šlo za veselého juchání do obce na dvůr,“ píše Karel Mejstřík v románu Na přílepském bělidle (1934). „Hospodář dostal věnec, přáli mu štěstí, zapíjeli rosolkou a všechno sedalo k obědu. Na velikánském stole stála mísa s polévkou, každý si nabral, kolik chtěl. Ještě dva velikánské makové koláče a právě takový kolenč tříkrát pletený, plný hrozinek, mužští dostali pivo, ženy kávu. Sotva se najedli, točilo se to všechno po dvoře, jen faldy litaly.“

O různé příhody nebývala při dočasně nouze. V Českém chmelaři z roku 1943 čteme, že snad nejveselejší dočasnou v Podlesí (zhruba oblast dnešního Přírodního parku Džbán; nejurodnější chmelová oblast) měl toho roku rolník Lebeda v Markvarci. „Po slavném přivítání na zápraží dostal hospodář od nejpilnějšího česače kolem krku velikánský věnec z chmeloviny a květin; protože pak pro vtip si nejde daleko, popadl v okamžiku u stáje visící koňský chomout a ve chvíli jej měl v opak zase dárce kolem krku. A oba oslavenci byli s těmito trofeji za velké veselosti všech hned pohotově zvěčnění na fotografické desce.“

Na dočasně u Michalků v Mutějovicích se odehrává jedna z četných příhod kounovského siláka Sochora, které zapsal na přelomu 19. a 20. století sběratel lidového podání Pavel J. Štátný. Píše: „Na dočasnou přišli i Hředští a Kounovští, zejména Hecl, Stámecr-Sef a Sochor. Mutějovští v rozjaření posmívali se Hředským, bručeli po nich (tady na chvíli přerušíme Štátného vyprávění, abychom objasnili původ toho posměváčství. Hředelským se přezdívá Bručání, prý podle příběhu z třicetileté války, kdy se před drancujícími švédským vojskem pokusili v kostelní zvonici ukrýt býka, ale ten bučením jejich snahu zhatil. Posměšnou přezdívkou Bručání škádli Hředelské hlavně sousedé z Mutějovic, z čehož mezi nimi povstala nesmířitelná zášť.), strhla se hádka a pak i pořádná rvačka. Hředští vytloukli ve statku všechna okna, Mutějovští vyházel na ně všechny hrnce a talíře ze selčiny police. Když se k Mutějovským přidal na sedlákovu prosbu silný Sochor a další Kounovští, nezbylo Hředským než vzít nohy na ramena.“

Vybrané zajímavosti a pamětihodnosti Přílep: Vynikající pověst měl v minulosti přílepský pískovec. Na přelomu 19. a 20. století tu v pěti lomech pracovalo až sto dělníků, kteří ročně zpracovali cirka šest tisíc metrů krychlových kamene. Nejznámějším výrobkem z přílepského pískovce byly mlynské kameny (až 300 kusů ročně, několik exemplářů je k vidění na přílepské návsi), používal se však i k dalším kamenickým účelům, mimo jiné v sochařství (v okolí například socha svatého Josefa v lese při silnici z Olešné do Rakovníka a mnohé jiné). Kaplička na návsi postavena roku 1888 u příležitosti 40. výročí panování císaře Františka Josefa I.

ZASTÁVKA PÁTÁ: Senomaty

„Ó, sypte a měřte chmelíček jen dál, ať brzo z něj nalijou nápoj v pohár!“ rýmuje stará pohlednice ze chmelů v Kněževsí. Zcela osobitý ráz česání chmele se lidé od nepaměti pokoušeli vyjádřit veršem i vzletným slovem. V rakovnickém krásném písemnictví je o tom dosti příkladů. O spisovatelích Karlu Mejstříkovi a Františku Markupovi (vedle románu Vendulka a mlynářičkové psal o chmelu především v románu Hořká réva) už byla řeč, dalším autorem je například Vlasta Štáflová (1907-1945) rodačka z nedalekých Petrovic, která své vzpomínky na česání chmele vylíčila v románu pro mládež Děvčátko Dana. „Některé rodiny měly postavené stany na chmelnici, vařily si tam a snad i spaly. Chmelnice se táhly jako nekonečné zelené lesy podél polních cest a potoků do dálky. Tam, kde byly už očesané, stály holé nosné tyčky a vítr přes ně a napjaté dráty ficel a zpíval srpnovou písničku blížícího se podzimu,“ vypráví mimo jiné. Z básníků uveďme alespoň Františka Chládká (1829-1861), rodáka ze Hředel (poslední roky svého krátkého života – zemřel ve 32 letech na tuberkulózu – prožil v Senomatech, kde je také pohřben), autora Písně o česání chmele.

Vybrané zajímavosti a pamětihodnosti Senomat: *Také v Senomatech býval pivovar, zanikl koncem 19. století. Ve druhé polovině 18. století prý bylo senomatské pivo lepší než rakovnické. Kostel sv. Vavřince (původně gotický z 1. poloviny 14. století, dnešní podoba z 19. století), dřevěná zvonice s hrázděným přízemím (asi z 1. poloviny 17. století), hřbitovní kostel sv. Štěpána (z roku 1636, dnešní podoba z konce 19. století), kamenný, snad středověký kříž s nejasnou rytinou meče (v ulici k Rakovníku), sochy sv. Prokopa (v ulici k Rakovníku) a sv. Judy Tadeáše (u mostku přes potok na návsi před kostelem). Roku 1924 zemřel v Senomatech na svém statku světoznámý operní pěvec Karel Burian (naroz. 1870 v Rousínově, statek v Senomatech koupil roku 1907). Roku 1982 byl Burianův rozsáhlý statek čp. 55, který stál na návsi před kostelem, zbořen, na jeho místě je od roku 1991 kámen s pamětní deskou.*

Děti pomáhají česat chmel. Ilustrace M. Nováka z knihy Děvčátko Dana.

František Chládek PÍSEŇ PŘI ČESÁNÍ CHMELE

Čas přišel, česat chmel,
chmelař nyní jest vesel,
chmele dost, pěkně vzrost,
ó, to je radost.
Jestli bude platit hezky,
zapomeneme na stesky,
až peněz jak želez
shrábneme za chmel.

Chmelnice ta sice
dá roboty nejvíce,
orání, kopání, podřezávání,
tyčení a povazování,
stahování a česání,
tu práci však splácí
hojně zlatý chmel.

Tatíci pěnicí
necht' si prázdní sklenici,
manželky na dcerky
kupují šperky,
synáčekové ať si hýří,
až se jim tváře zapýří,
všecky ty outraty
pak zaplatí chmel.

Tak hoši s rozkoší
přisedněte ke koší,
z chmelinky hlávkinky
češte dívčinky,
kde jste kdo, i staré babky,
česejte a nechte křapky
jen čistě a hbitě,
ať přibývá chmel.

Piva džbán bude dán,
až bude chmel očesan,
koláče roháče
jsou pro česače,
hudba zazní ta nejlepší,
kdo česal, ten si vytančí,
jen až se očese,
těšme se na chmel.